

A k v a k u l t ū r a

Aquaculture

PARAMA LIETUVOS AKVAKULTŪROS VERSLUI ĮSTOJUS I EUROPOS SĄJUNGĄ

Viktoras Vaikutis, Ovidija Eičaitė, Vilija Girgždienė

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, viktoras@lazi.lt; ovidija@lazi.lt; vilija@lazi.lt

IVADAS

Akvakultūra – žuvų, moliuskų, vėžiagyvių ir kitų organizmų auginimas gėlame arba jūros vandenye, sudarant jiems optimalias mitybos ir gyvenimo sąlygas.

Dėl to, kad pasaulyje sugaunama mažiau jūrinių žuvų, didėja akvakultūros produkcijos poreikis. Akvakultūros produkcijos gamyba kasmet auga 7-8 procentus.

Įstojus į Europos Sąjungą (ES), Lietuvos ūkis jžengė į naują raidos laikotarpį. Buvo panaikinti muitų apribojimai visų ES valstybių narių žuvims ir jų produktams. Todėl akvakultūros įmonių veiklai įtakos turinčios išorės ir vienės sąlygos tapo sudėtingesnės. Vidaus rinka gali būti dideliu mastu užpildoma jvežamomis tų pačių rūšių žuvimis, kurios auginamos Lietuvoje. ES maisto produktams nustatyti labai aukšti ir griežti saugos bei kokybės reikalavimai.

Igyvendinant Lietuvos ekonominės politikos (iki 2013 metų) tikslus, gerėjant šalies ekonominiam rodikliams ir žmonių gyvenimo lygiui, turėtų didėti vertingų šviežių gėlių vandenų žuvų paklausa.

Lietuvos akvakultūros bendrovii plėtros uždavinys – turėti konkurencingą žuvininkystę, efektyviai tvarkomus tvenkinius, panaudoti sukurtą ir modernizuoti tvenkinį žuvininkystės potencialą, investuoti į tai savo ir teikiamos paramos lėšas.

Integruojantis į ES, iškilo būtinybė nuolat nagrinėti ir įvertinti akvakultūros produkcijos konkurencingumą, analizuoti akvakultūros stiprišias ir ypač – silpnąsias puses, trukdančias šios šakos plėtrai, nustatyti ES struktūrinių fondų ir valstybės paramos reikalingumą.

Labai svarbu, kad tvenkinį žuvininkystės modernizavimas spartetų, gerėtų žuvų auginimo sąlygos, ir žuvys bei jų produktai būtų konkurencingi tiek Lietuvos vidaus rinkoje, tiek ES bendrojoje rinkoje ar trečiųjų šalių rinkoje.

Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymo pakeitimo įstatyme Nr. IX-2193, priimtame Lietuvos Respublikos Seime 2004 metų balandžio 29 dieną, nurodyta, kad žuvininkystės tvenkinį, vidaus vandenų ir mažos apimties priekrantės žvejybos žuvininkystės produktų gamyba priskiriama žemės ūkio veiklai.

Darbo aktualumas. Lietuvai istojas į ES, atsirado daug rinkos dalyvių, auginančių tos pačios rūšies žuvis. Dėl to, kad teikiama parama, Lietuvoje išauginama konkurencinga vidaus ir užsienio rinkose prekinė žuvų produkcija.

Darbo tikslas – nustatyti valstybės paramos skyrimo Lietuvos akvakultūros įmonėms principus.

Tyrimo objektas – akvakultūros (tvenkinį žuvininkystės) įmonių (ūkių) veikla.

Tyrimo uždaviniai: išnagrinėti ES teisés aktus, reglamentuojančius paramą akvakultūros įmonėms; nustatyti gamybos rodiklių pokyčius Lietuvos tvenkinį žuvininkystės bendrovėse (UAB ir AB) 2002–2007 metais; įvertinti Lietuvos tvenkinį žuvų konkurencingumą.

Tyrimo informacijos šaltiniai. Darbe naudoti ES reglamentai, Žuvininkystės departamento prie Lietuvos žemės ūkio ministerijos duomenys apie žuvininkystės bendrovų veiklą, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir ES statistinės tarnybos (EUROSTAT) duomenys.

Tyrimo metodai: monografinis ir statistinio grupavimo.

Tyrimų rezultatai – nustatyti žuvų ligų profilaktikos Lietuvos žuvininkystės tvenkiniuose ir ekologinės žuvininkystės rėmimo principai.

DARBO RESULTATAI

Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų Nacionaliniame strateginiame plane ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų Veiksmų programoje, įvertinus esamą žuvininkystės tvenkinį būklę, nurodyta, kad akvakultūros tvenkiniai įrengti prieš 30–40 ir daugiau metų, įmonėms nepakanka savo lėšų tvenkinį hidrotechniniams įrenginiams modernizuoti, žuvų ligų profilaktikos priemonėms taikyti, moderniai įrangai įsigyti. Akva-

kultūros įmonėms ir ūkininkams, auginantiems bei veisiantiems žuvį, suniku gyvendinti visas būtinės veterinarines ir sanitarines bei gamtos apsaugos priemones, plėtoti ekologinę žuvininkystę bei pagalbos iš šalies. Todėl parama, kuri yra gaunama pagal tikslinę paskirtį ir kurią siekiama toliau gauti iš nacionalinio biudžeto konvergencijos (suartėjimo su ES aukščiu produktyvumui ir pragyvenimo lygiu) laikotarpiu, turėtų padėti pasiekti numatytaus rodiklius tvenkininių žuvininkystėje.

Lietuvoje tvenkininių žuvininkystė plėtojama 18-oje akvakultūros įmonių (bendrovė), dar apie 50 ūkininkų žuvį augina savo tvenkiniuose. Bendrovių tvenkininių plotas – 10,5 tūkst. ha. Juose per metus galėtų būti išauginama ne mažiau kaip 5 tūkst. t prekiinių žuvų. Nors pastaraisiais metais sumažėjęs rinkų imumas žuvimis didėja, parduodama tik iki 67,6 proc. esamais gamybos pajegumais galima išauginti žuvį: 2006 metais buvo parduota 2225 t, 2007-aisiais – 3378 t žuvų. Akvakultūros tvenkiniuose daugiausia auginami karpiai. 2006 metais parduoti karpiai sudarė apie 95 proc., 2007-aisiais – 96 proc. visų žuvų, likusią dalį, atitinkamai 127,7 t ir 146,8 t, sudarė kitos nedideliais kiekiuose tvenkiniuose auginamos žuvys. 2007 metais upėtakų buvo parduota 68 t (2 proc. visų parduotų žuvų), lydekių – 23,4 t (0,7 proc.), eršketų – 8,4 t (0,2 proc.), šamų – 4,1 t (0,1 proc.), karosų – 12,2 t (0,4 proc.), lynų – 3,8 t (0,1 proc.). Didėjo akvakultūros įmonių pajamos. Akvakultūros įmonių parduotų žuvų metinė vertė (faktinėmis atitinkamų metų pardavimo kainomis) 2007 metais, palyginti su 2000-aisiais, padidėjo nuo 8,2 mln. Lt iki 22 mln. Lt, t. y. 2,7 karto. Visos įmonės dirba pelningai. Daugiausia žuvys parduodamos šalies vidaus rinkoje: 2006 metais – 76,3 proc., 2007 metais – 64,3 proc.

I lentelė. Akvakultūros bendrovės žuvų pardavimų apimtys ir kainos 2002–2007 metais
Table 1. Quantities and prices of fish sold by pool farms in 2002–2007

Raciškai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Parduota žuvų, t	1750	2348	2689	1998	2225	3378
vidutinė rinkoje	1145	1245	1818	1715	1811	2173
eksportuota	605	1103	871	283	434	1205
Gyvų karpų vidutinė gamintojo kaina, Lt/t	5028	4835	5036	6685	7493	6500
Gyvų karpų vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg	8,10	7,01	6,35	8,75	10,28	...

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2006. – V: Statistikos departamento prie LRV, 2006.
Žuvininkystės departamento prie Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Siekiant didesnio akvakultūros įmonių konkurencingumo, numatyta pamąžu igyvendinti šiuos uždavinius: modernizuoti akvakultūros ūkius, siekti aukšto akvakultūros įmonių produktyvumo ir konkurencingumo, užtikrinti auginamų žuvų sveikatingumą ir kokybę, skatinti ekologiškos žuvininkystės plėtrą, skatinti rinkoje paklausią, vertingą, alternatyvių karpiams, žuvų rūšių auginimą, mažinti žuvilesių paukščių daromą žalą žuvų augintojams.

Tikslinga remti šias priemones: statybą ir rekonstrukciją (žuvų auginimo tvenkininių ir statinių, žuvų ir jų produkcijos laikymo patalpų, vandens kokybės gerinimo sistemų); naujų įrenginių, mechanizmų, specializuotų transporto priemonių įsigijimą; veterinarinių ir sanitarinių salygų gerinimą; tvenkiniių aplinkos gerinimą; produkcijos kokybės gerinimą (veislinių selekcinių darbų, naujų žuvų rūšių įveisimą); naujų technologijų diegimą.

2007–2013 metais visuose akvakultūros tvenkiniuose numatoma intensyvinė gamybą. Iš kiekvieno tvenkiniių hektaro numatoma išauginti daugiau žuvų. Dėl to turėtų pagerėti gamybinių pajėgumų panaudojimas.

Žuvininkystės tvenkiniuose turi būti užtikrinta gera sanitarinė būklė. Dėl savo lėšų stokos auginant ir veisiant žuvis, nepajėgiama visose įmonėse igyvendinti būtinas ir tinkamas laiku įdiegtas priemones gerinant veterinarines, sanitarines ir gamtosaugos salygas. Naudojantis gaunama valstybės parama, būtų siekiama šių tikslų: pagerinti akvakultūros tvenkiniių sanitarinę būklę; sumažinti žuvų sergamumą; neleisti plisti žuvų ligoms ir jų sukelėjams; siekti, kad kai kurios ligos būtų likviduotos ir taip visose gamybos stadijose pagerinti žuvų auginimo salygas. Siekiant igyvendinti šiuos uždavinius, būtina:

- akvakultūros tvenkiniuose šalinti augaliją, išvalyti užpelkėjusias tvenkiniių zonas ir kanalus, įdirbtį dugną;
- atlikti akvakultūros tvenkiniių dezinfekavimo darbus maltomis negesintomis kalkėmis, dezinfekuoti žiemojimo tvenkinius natrio hipochloridu ir atlikti žuvų profilaktinę dezinfekciją sodos, druskos, kalio permanganato ir chlorkalklių mišinio voniose bei iichtiopatologinius-biocheminius laboratorinius tyrimus;
- saugoti akvakultūros tvenkinius nuo žuvilesių paukščių ir jų platinamų ligų bei parazitų.

Programiniai darbai iš dalies finansuojami iš specialiosios Kaimo rémimo programos lėšų pagal patvirtintas paramos teikimo akvakultūrai taisykles.

Kaimo rémimo programa numato žemės, maisto ir žuvininkystės ūkio tai-

komijų tyrimų subsidijavimą. Subsidijuojami moksliniai tyrimai ir darbai, susiję su geros kokybės, saugios žemės ūkio ir maisto produktų gamybos bei perdirbimo technologijų, skirtų ES reikalavimus atitinkančio konkurencingo ūkio kūrimo prioritetais. Tarp jų – Bendrosios žuvininkystės politikos įgyvendinimas, akvakultūros plėtra ir žuvų išteklių racionalus naudojimas bei gausinimas, ekologinis ūkininkavimas, agrarinė aplinkosauga, kaimo plėtra.

Valstybės paramos akvakultūros įmonėms reglamentavimas

Valstybė teikia paramą vidaus vandenų ūkio subjektams. 2006 metais akvakultūrai remti buvo skirta 2,3 mln. Lt, teikiama parama žuvų ligų profilaktikai ir ekologiškų žuvininkystės produktų gamybai.

2 lentelė. Nacionalinio biudžeto paramos akvakultūrai 2003–2006 metais, tūkst. Lt

Tablo 2. Support from national budget for aquaculture in 2003–2006, thousand Lt

Paramos kryptis	2003	2004	2005	2006
Žuvų ligų profilaktikos programos vykdymas	887	797	1166	1231
Ekologiškos prekiinės žuvininkystės produkcijos išauginimas	297	740	923	1071
Iš viso:	1184	1537	2089	2302

Saitinė: Žuvininkystės departamento prie Žemės ūkio ministerijos duomenys.

ES teisės aktai leidžia Lietuvos akvakultūros įmonėms iki 2010 metų teikti paramą žuvų ligų profilaktikos programos vykdymui bei sertifikuotos ir įveisitos ekologiškos produkcijos gamybai.

Parama už žuvų ligų profilaktikos programos vykdymą. ES teisės aktai leidžia Lietuvos akvakultūros įmonėms teikti 2002–2010 metais paramą, nepažeidžiant vienodų konkurencijos sąlygų sudarymo principų. Siekiant mažinti aplinkos taršą, tvenkininių žuvų sergamumą, pagerinti auginimo sąlygas, Europos Komisija Lietuvai 2002–2010 metams nustatė kasmetinę biudžeto tikslinio finansavimo paramą akvakultūros įmonėms (*List of existing State aid measures*) – 0,8 mln. eurų (2,672 mln. Lt). Parama vienai įmonei už žuvų ligų profilaktikos vykdymą negali viršyti 32 tūkst. eurų (110,49 tūkst. Lt) per metus. Parama nustatytomis sąlygomis gali būti suteikta tik potencialiemis žuvų augtojams. Vidutiniškai vienai akvakultūros įmonei parama sudaro 92,1 tūkst. Lt, o vienam hektarui tvenkininių ploto – 200 Lt. Europos Komisijos reglamentas (EB) Nr. 794/2004 leidžia pradinį biudžetą padidinti iki 20 proc.

Parama teikiama šioms žuvų ligų profilaktikos priemonėms: tvenkinių dezinfekavimui negesintomis kalkėmis, tvenkinių dezinfekavimui natrio hipochloridu, tvenkinių dugnų idirbimui, žuvų profilaktinei dezinfekcijai.

Nustatant paramos skyrimo konkretiems ūkio subjektams principus buvo atsižvelgta į 3 svarbiausius 2003–2005 metų rodiklius: deklaruotą įveistą tvenkinių plotą (ha), išaugintų prekinį žuvų kiekį (t) ir tvenkinių produktyvumą (kg/ha). Kadangi reiškinių svarbiausius dėsningsumus apibūdina vidurkiai, buvo išvestas kiekvieno šių rodiklių 3 metų vidurkis.

2003–2005 metais vidutinis įveistų tvenkinių plotas buvo 8284 ha, išaugintų prekinį žuvų kiekis – 2293 t, tvenkinių produktyumas – 265 kg/ha.

Parama ekologinei žuvininkystei. Akvakultūros bendrovės vis labiau orientuoja į ekologiškos žuvų produkcijos auginimą. 2003 metais buvo sertifikuoti pirmieji auginimo plotai dešimtyje akvakultūros bendrovių. 2006 metų pabaigoje tokią bendrovę buvo 14. Sertifikuoti tvenkinių žuvininkystės plotai 2003 metais sudarė 2849 ha, 2004 – 3825, 2005 – 4728 ir 2006-aisiais – 5169 ha. 2003 metais sertifikuotų tvenkinių prekinė produkcija sudarė 19,5 proc. (457 t), 2004 – 22,6 (607 t), 2005 – 32 (647 t), 2006-aisiais – 39 proc. (868 t) visų tvenkinių žuvų produkcijos.

Norėdami parduoti ekologiškas žuvis, ūkio subjektams iškyla realizavimo kainų problemos, nes ekologiškos gyvos žuvys prekybos centruose parduodamos kaip paprastos, kadangi prekybos procesas nėra sertifikuotas pagal ekologiškai produkcijai keliamus reikalavimus.

Ekologiškai produkcijai išauginti reikia didesnių išlaidų. Siekiant kompenzuoti prarastas lėšas ir užtikrinti nemažėjantį pajamingumą, teikiama finansinė parama. 2006 metais buvo mokama 207 Lt dydžio išmoka už sertifikuotą tvenkinių plotą, jei iš jo gauta ne mažiau kaip 120 kg ekologiškos tvenkinių žuvų produkcijos.

Europos Komisijos Lietuvai 2002–2010 metams numatyta maksimali 60 eurai (207 Lt) parama per metus už sertifikuotą ir įveistą tvenkinių hektarą. Tačiau šalies ekonomikoje vykstantys procesai verčia peržiūrėti teikiamas paramos dydį. Vykstant konvergencijos procesui visuose ūkio sektoriuose, taip pat ir žuvininkystėje, didėja darbuotojų darbo užmokestis, brangsta materialiniai ištekliai, dėl to didėja produkcijos savikaina. Analizė rodo, kad dėl veiklos specifikos akvakultūros įmonių sertifikuotuose tvenkinių plotuose vidutinė vienos tonos žuvų savikaina iki 20 proc. didesnė nei nesertifikuotuose. Esant

vienodai sertifikuotuose ir nesertifikuotuose plotuose išaugintos produkcijos kainai, žuvų pelningumas sertifikuotuose plotuose mažesnis. Dėl to dabartinės paramos dydis neskatina bendrovėi verstis ekologine žuvininkyste. Kai kurios bendrovės jau nori atsisakyti šio ūkininkavimo būdo. Atsižvelgiant į specifines ekologinio ūkininkavimo sąlygas ir didesnes sąnaudas, paramos dydis turėtų būti ne mažesnis kaip 200–220 eurų/ha (691–760 Lt/ha).

Paramos gavėjai, pretenduojantys gauti paramą, privalo nemažinti ankstesnių metais turėtų sertifikuotų įveistų tvenkinių plotų ir savivaldybėms pateikti šiuos dokumentus: juridinio asmens registracijos pažymėjimo, o kai paramos gavėjas fizinis asmuo – ūkio įregistruavimo pažymėjimo kopijas; parašką apie lėšų poreikį paramai už ekologinės žuvininkystės plėtrą atitinkamais metais; ekologinės gamybos ūkio sertifikatą; pažymas apie paramos gavėjo ūkyje įveistų ir sertifikuotų tvenkinių plotą bei išaugintą tvenkinių žuvų produkcijos kiekį atitinkamais metais ir gautas pajamas praėjusiais metais.

Parama mokama tik už tą plotą, kuris nurodytas sertifikate.

Parama nemokama, jeigu pateikti ne visi reikalaujami dokumentai, juose pateikti neteisingi duomenys, dokumentai pateikti pavėluotai, paramos gavėjo iniciatyva sumažintas sertifikuotas įveistų tvenkinių plotas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

- Dėl to, kad pasaulyje sugaunama mažiau jūrinių žuvų, didėja akvakultūros produkcijos poreikiai.
- Istojas į ES, bendrojoje rinkoje akvakultūros įmonių veiklai įtakos turinčios išorės ir vidaus sąlygos tapo sudėtingesnės. Šalies rinka gali pasipildyti įvežtine tų pačių rūsių žuvų, kurios auginamos ir Lietuvoje, produkcija.
- Gerėjant gyventojų pragyvenimo lygiiui, siekiant didesnio žuvų suvartojimo, palyginti su kitomis ES valstybėmis, tikslinja didinti kokybę ir kainą konkurencingų Lietuvos vidaus ir bendrojoje ES rinkoje akvakultūros tvenkiniuose išauginamos žuvų produkcijos apimtis.
- Gerėjant gyvenimo sąlygomis ir besiplečiant užsienio prekybai, tvenkiniuose išauginama ir parduodama daugiau žuvų – 2002 metais buvo parduota 1750 t, 2007 metais – 3378 t.
- Pajamos už parduotą akvakultūros įmonių tvenkinių žuvų produkciją einamujų metų kainomis padidėjo nuo 8,1 mln. Lt 2000 metais iki 22 mln. Lt 2007 metais.

- ES teisės aktai leidžia Lietuvos akvakultūros įmonėms teikti paramą 2002–2010 metais, tačiau sudarant vienodas konkurencines sąlygas. Parama tvenkinių žuvų ligų profilaktikai neturi viršyti 32 tūkst. eurų (110,49 tūkst. Lt) vienai įmonei per metus.
- Parama ekologinės žuvų produkcijos gamybai gali sudaryti iki 60 eurų (207 Lt), skaičiuojant vienam hektarui tvenkinių ploto per metus, jei gau-nama 120 kg ir daugiau ekologiškos tvenkinių žuvų produkcijos.
- Tikslinga diferencijuoti akvakultūros įmonėms už žuvų ligų profilaktiką teikiamą valstybės paramą, siejant ją su plotais, gamyba ir tvenkinių pa-naudojimo intensyvumu.
- Sertifikuotuose ekologinėi žuvininkystei plotuose žuvų tonos savikaina yra iki 20 proc. didesnė, o parduotų žuvų pelningumas mažesnis nei ne-sertifikuotuose plotuose.
- Didėjančios išlaidos darbo užmokesčiui, nuo bendrovii nepriklausančios pašaru, energetikos, kitų materialinių išteklių kainos didina tvenkinių produkcijos savikainą.
- Dabar teikiama 60 eurų/ha (207 Lt/ha) parama neskatina tvenkinių ben-drovii plėtoti ekologinę žuvininkystę. Atsižvelgiant į specifines ekologi-nio ūkininkavimo sąlygas, paramos dydis turėtų būti ne mažesnis kaip 200–220 eurų/ha (691–760 Lt/ha).

LITERATŪRA

1. Akvakultūros įmonių produkcijos konkurencingumo didinimo perspektyvos. 2007. 2007 m. ataskaita. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonominės institutas.
2. Ekologinė žuvininkystė pasaulyje. Konferencijos pranešimų rinkinys. Ekologinė žu-vininkystė Europos Sąjungoje. Dabartinė situacija ir perspektyva. Briuselis, 2005 m. gruodžio 12–13 d. Hamburgo: Federalinio žuvininkystės tyrimo centro ekologinės žuvininkystės institutas.
3. Ekologinės žuvininkystės plėtros akvakultūros ūkiuose programos 2007–2013 m. mokslinis pagrindimas. 2006. 2006 m. ataskaita. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekono-mikos institutas.
4. Vaikutis V. 2005. Jūrų ir vidaus vandenų žuvininkystė. Lietuvos žemės ūkis ančių sandūroje. Vilnius: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. ISBN 9955-641-17-7.

THE AID TO THE AQUACULTURE BUSINESS AFTER LITHUANIA JOINED THE EU

Viktoras Vaikutis, Ovidija Eičaitė, Vilija Girgždienė

Lithuanian Institute of Agrarian Economics

SUMMARY

The objective of aquaculture enterprises in Lithuania is to develop a competitive business using effectively the existing pond potential, to modernize ponds investing own capital and support funds, to motivate the necessity of available EU structural and national support. The enterprises lack own capital for the prevention of fish diseases in ponds, meeting necessary veterinary, sanitary and environmental requirements, and development of organic fisheries without outside support. In Lithuania 18 aquaculture enterprises develop pond fisheries. Until 2010, the EU support to Lithuanian aquaculture enterprises will not be against equal competition conditions. The maximum aid for the prevention of fish diseases is 32 thousand euro for enterprise per year. A few years ago aquaculture enterprises started production of organic fish. This business must meet specific requirements that decrease production efficiency in comparison with conventional fish production. During 2002–2010 the maximum aid is 60 euro per hectare of certified and planted pond area per year. This amount is insufficient to develop organic fisheries successfully; therefore the provided aid should be reconsidered and revised. According to the calculations, the aid provided should be 200–220 euro per hectare per year.